

ПЪРВА ГЛАВА

ТОМ ИГРАЕ, БИЕ СЕ И СЕ СКРИВА

– Том!

Никакъв отговор.

– Том!

Никакъв отговор.

– Чудна работа, какво ли стана с това момче! Хей, Том!

Никакъв отговор.

Старата жена смъкна очилата си надолу и огледа над тях стаята; после ги вдигна на челото си и погледна под тях. Тя рядко, почти никога не гледаше през тях за такава дреболия като някакво момче; това бяха официалните ѝ очила, гордостта ѝ, предназначени не да ѝ служат, а да ѝ придават важност. Не по-зле би виждала тя и през две плътни колела от печка. За миг тя сякаш се обърка, след това каза не много високо, но все пак достатъчно силно, за да я чуят мебелите:

– Ех, само да ми паднеш в ръцете, ще те...

Тя не довърши, защото вече се беше навела и мушкаше с метлата под леглото, а при всяко мушкане трябваше да си поема дъх. Не измъкна никого освен котката.

– И помен няма от това момче!

Тя отиде до отворената врата, застана на прага и се завзира в градината – лехи с домати, обрасли в бурени. Никакъв Том. Тогава тя извиси гласа си,

колкото трябваше, за да се чуе надалече, и се провикна:

– Хе-е-й, Том!

Нещо леко изшумоля зад нея и тя се обърна точно навреме, за да хване едно момче за края на палтото и да го задържи да не избяга.

– Аха! Как не се сетих за килера! Какво прави там?

– Нищо.

– Нищо ли? Я си погледни ръцете! Виж си устата. С какво са изцапани?

– Не знам, лельо.

– Аз пък знам. Със сладко – ето с какво. Четирисет пъти съм ти казвала, че ако не оставиш сладкото на мира, ще ти одера кожата. Подай ми пръчката.

Пръчката се изви във въздуха. Опасността беше неминуема.

– Я, лельо! Какво е това зад тебе?

Старата жена се извърна и сграбчи полата си, за да се запази от опасност. В този миг момчето изхвъркна, покатери се по дъсчената ограда и изчезна.

Леля му Поли остана смаяна за минута, после добродушно се засмя.

– Иди го гони! Кога ли най-после и аз ще се науча! Малко ли ме е разигравал досега, та не разбрах, че трябва да си отварям очите! Но най-големи глупци са старите глупци. Както се казва „старо куче не се учи“. Но, боже господи, всеки ден все нови дяволии измисля, как тогава да се сетя какво може да направи? Като че знае колко може да ме разсърди, че да не избухна; знае, че ако ме залъже или ме разсмее, ядът ми ще мине и няма даже да го цапна. Не

си изпълнявам аз добре дълга към това момче, тъй ми се вижда. „Който жали тоягата, не жали детето си“ – така пише в светото писание. Грях върша и страдам и за двамата, знам аз. Цял дявол е той, но, боже господи, нали горкият е единственото момче на покойната ми сестра, нямам сърце да го ударя. Когато му прощavam, съвестта ме гризе, когато пък го цапна, сърцето ми се къса. Какво да правя? Но няма що, както казва и писанието, кратък е животът на родения от жена и много са мъките му, и така си е. Сигурно ще избяга от училище следобед, а утре просто ще трябва да го накарам да работи за наказание. Много е трудно да го карам да работи в събота, когато

всички деца са свободни, но от всичко той най-много мрази работата и аз трябва да изпълнявам дълга си към него, иначе ще го погубя.

Том наистина избяга от училище и прекара чудесно. Прибра се вкъщи тъкмо навреме, за да помогне на малкия негър Джим да нареже преди вечеря дърва за другия ден и да нацели подпалки – или по-право дойде си навреме, за да му разправи приключенията си, докато Джим свърши три четвърти от работата. Сид, помалкото братче на Том (по-право не същи брат), беше вече свършил всичко, което трябваше да свърши (събирането на треските), защото беше кротко момче и не се занимаваше с пакости и лудории.

Докато Том вечеряше и при всеки удобен случай си открадваше по някоя бучка захар, леля Поли му задаваше много дълбоки и изпълнени с хитрост въпроси – тя искаше той сам да се издаде и да го хване в клопката. Както много други простодушни хорица и тя имаше слабост да си въобразява, че е надарена със способностите на изпечен и ловък дипломат и изпитваше голямо удоволствие да счита и най-прозрачните си хитрини за истински чудеса на най-умела дипломация. Тя каза:

– Том, днес беше много топло в училище, нали?

– Да, лельо.

– Ужасно горещо, нали?

– Да, лельо.

– Не ти ли се поиска да се окъпеш в реката, а, Том?

Лека уплаха прониза Том – в душата му се събуди тревожно подозрение. Той погледна изпитателно лицето на леля Поли, но то не изразяваше нищо. Тогава той каза:

– Не, лельо, е... не особено много.

Старата жена протегна ръка, опипа ризата му и каза:

– Но сега като че не ти е много топло.

Драго беше на леля Поли да си мисли, че можа да открие дали ризата е суха или мокра, без някой да разбере. Но въпреки всичко Том разбра накъде духа вятърът и отби следващото нападение.

– Аз и някои други момчета си мокрихме главите на чешмата. Моят е още влажна, ето виж.

Леля Поли се ядоса, че бе пренебрегнала това вещественно доказателство и че една от хитростите ѝ бе отишла напразно. Тогава я озари ново вдъхновение.

– Том, нямаше защо да разпаряш яката на ризата си, дете я бях зашила, за да си мокриш главата, нали? Разкопчай си жакета!

Безпокойството изчезна от Томовото лице. Той разтвори жакета си. Яката на ризата му беше здраво зашита.

– Тях, да се не види! Бях сигурна, че си бягал от училище и си ходил да плуваш. Но нейсе, прощавам ти. По-добър си, отколкото изглеждаш, но нали си пусто белязано магаре...

От една страна ѝ беше малко неприятно, че хитростта ѝ отиде напразно, но от друга се радваше, че поне веднъж случайно Том се бе държал добре.

Но Сид каза:

– Я, нали му беше зашила яката с бял конец, а виж, сега е черен.

– А, наистина с бял я бях зашила! Том!

Но Том не дочака да види какво ще стане по-нататък. Като излизаше през вратата, той каза:

– Сид, ще ядеш пердах ти за тази работа.

Като се намери на безопасно място, Том заразглежда двете големи игли, забодени на ревера на дръвката му с намотани около тях конци. Конецът на едната беше бял, а на другата черен. Том си каза:

– Нищо нямаше да забележи, ако не беше Сид. Дявол да го вземе, някога я зашива с бял конец, друг път с черен. Не може ли да я шие все с бял или все с черен. Не мога да му хвана края. Все трябва да мисля с какъв конец е била шита. Кълна се, че ще напердаша Сид за тази работа. Ще го науча аз него.

Том не беше от примерните момчета на градчето, но той знаеше много добре какво е „примерно момче“ и го презираше.

След две минути и даже по-малко Том забрави всичките си неприятности. Не защото тревогите му бяха по-малко тежки и по-малко горчиви, отколкото тревогите на възрастните, но защото в момента един нов и силен интерес ги заличи и пропъди от ума му, също както възрастните забравят тревогите си, като се погълнат от някоя нова работа. Новата работа за Том беше да се научи да подсвирква, тъй както му беше показал преди малко един негър, и сега умираше от желание да се упражнява, без да го безпокоят. Това подсвиркване приличаше на птиче чуруликане и ромолене на вода. То се получаваше, като през време на самото свирене езикът се допира сегиз-тогиз до небцето – читателят, ако някога е бил момче, сигурно си спомня как става тази работа. С внимание и упорство Том скоро усвои това изкуство и закричи надолу по улицата с уста, пълна с хармония и с душа, пълна с благодарност. Чувстваше се като астроном, който е открил нова планета. Без съмнение, ако се съдеше по

силата и дълбочината на непримесеното с други чувства удоволствие, щастието на момчето беше по-голямо от това на астронома.

Летните вечери бяха дълги. Още не беше се стъмнило. Изведнъж Том престана да подсвирква. Пред него стоеше едно непознато момче, малко по-голямо от него. Появяването на нов човек от каквато и да е възраст и от какъвто и да е пол представляваше важно събитие за бедното и малко градче Сент Питързбърг. Това момче беше добре облечено – прекалено добре за делничен ден. Просто смайващо! Шапката му беше контешка, добре закопчаната му синя куртка бе стегната и чиста, а такива бяха и панталоните му. Момчето беше с обувки, и то в петък. Имаше дори вратовръзка – светла малка панделка. Изгледът му беше тъй изтънчено градски, че завист пролиза сърцето на Том. Колкото повече се вираше в това блестящо чудо, толкова по-високо вирваше нос си срещу изящното му облекло и толкова по-одърпани му се струаха неговите собствени дрехи. И двамата мълчаха. Ако единият мръднеше, мръдваше и другият – движеха се обаче само настрани, в кръг. През всичкото време стояха лице срещу лице и очи срещу очи. Най-после Том каза:

- Ще те набия!
- Опитай се! Ха да видим!
- Охо, мога!
- Не можеш.
- Мога.
- Не можеш.
- Мога.
- Не можеш.
- Мога.

- Не можеш.
- Последва тягостно мълчание. Тогава Том рече:
- Как се казваш?
- Не е твоя работа.
- Ей сега ще стане моя работа.
- Е, хайде де!
- Ако приказваш много, и това ще стане.
- Ще приказвам много, много, много. Хайде сега да те видя!
- Много се надуваш! Мога да те напердаша, даже едната ми ръка да е вързана на гърба, стига да искам.
- Добре де, хайде... само говориш.
- И наистина ще го направя, ако продължаваш да се подиграваш.
- Ехе, виждал съм ги аз такива като тебе.
- Много си ми умен! Мислиш се за много важен, а! Я каква шапка!
- Може да я глътнеш, ако не я харесваш. Посмей само да я бутнеш, и ще видиш какво ще стане!
- Лъжец!
- Ти си лъжец!
- Само се ежиш, а не смееш нищо да направиш!
- Я слушай, ако ги приказваш още такива, ще ти фрасна някой камък по главата!
- О, разбира се!
- Ще видиш.
- Добре де, защо не се опиташ? Само приказваш, а нищо не правиш. Аха, страх те е.
- Не ме е страх.
- Страх те е!
- Не ме е страх.
- Страх те е!

Настъпи ново мълчание. Двете момчета пак почнаха да се обикалят един друг и да се измерват с очи. Най-после опряха раменете си. Тогава Том каза:

- Разкарай се оттука!
- Ти се разкарай!
- Няма.
- И аз няма.

И двамата стояха наперчени. И двамата бяха направили крачка настрана с единия си крак за по-голяма устойчивост и се блъскаха яростно с рамене, като си хвърляха погледи, пламнали от омраза. Но нито единият, нито другият успя да вземе надмощие. След като се блъскаха, блъскаха и се зачервиха и изпотиха, двамата се отдръпнаха предпазливо, като се следяха зорко. Тогава Том каза:

– Ти си страхливец, пале такава! Ще кажа аз на големия си брат и той ще те смаже с кутрето си. Ще го накарам, ще видиш.

– Пет пари не давам за големия ти брат! Моят брат е по-голям от него, той даже може да го хвърли ей през онази ограда! (И двамата братя бяха измислени.)

– Това е лъжа.

– Никаква лъжа, ти ги приказваш такива.

С големия пръст на крака си Том тегли една черта в праха и каза:

– Посмей само да минеш тази черта и така ще те напердаша, че няма да можеш да се изправиш. Който посмее да мине, ще има да види бял вълк по пладне.

Непознатото момче стъпи бързо зад чертата и каза:

– Хайде сега да те видя какво ще направиш!

– Не ми се перчи, ами се пази!

– Нали каза, че ще ме набиеш? Какво чакаш.

– Обзалагам се за два цента, че ще го направя.

Непознатото момче извади от джоба си две монети и му ги подаде презрително.

Том го цапна по ръката и парите паднаха на земята.

След миг двете момчета вече се премятаха и търкаляха в праха, вкопчани един в друг като котки. В продължение на една минута те се бореха, дърпаха косите и дрехите си, удряха и драшеха носовете си и се покриваха със слава и прах. Скоро бъркотията се поизбистри и през дима на битката се появи Том, възседнал непознатото момче, което той удряше с юмруци.

– Кажи „стига“! – викаше Том.

Момчето се мъчеше да се освободи. То плачеше най-вече от яд.

– Кажи „стига“! – блъскането продължаваше.

Най-после непознатият измънка „стига“ и Том го пусна да стане, като каза:

– Това да ти е за урок. Друг път да знаеш с кого си имаш работа.

Непознатото момче си тръгна, като изтърсваше праха от дрехите си, хленчеше и подсмърчаше. От време на време то поглеждаше назад, поклащаше главата си и се заканваше, като казваше какво ще направи, „когато го пипне другия път“. Том отговаряше на всичко това с подигравки и си тръгна с вирната глава. Щом Том обърна гръб, непознатото момче грабна камък, хвърли го и удари Том между раменете, след което сви опашка и побягна като антилопа. Том подгони момчето и го гони чак докато то влезе вкъщи, и така откри къде живее. После постоя известно време на пост пред вратата и подканяше неприятеля си да излезе. Неприятелят обаче само се плезеше през прозореца и отхвърли поканата. Най-после се появи майката на неприятеля. Тя нарече Том лошо, злобно, просто момче и го изпъди. И тъй той си отиде. Но се закле, че пак ще набие това момче.

Том се върна вкъщи доста късно и когато се промъкваше предпазливо през прозореца, попадна на засадата, устроена лично от леля му Поли. Щом тя видя в какво състояние бяха дрехите му, решението ѝ да замени съботната му почивка с арест и принудителен труд стана твърдо като гранит.